

В. М. Масін
к.ю.н., доц.
Л. О. Масіна
к.е.н., доц.

ПРАВНИЧЕ ПИСЬМО, АНАЛІЗ ТА АРГУМЕНТАЦІЯ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНІ СКЛАДОВІ РЕФОРМИ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Юридична освіта традиційно має високу популярність серед абітурієнтів, і це не дивно, адже вона відкриває широкий спектр кар'єрних можливостей. Диплом юриста дає можливість працювати на різних посадах, таких як суддя, прокурор, адвокат, що, зокрема, є досить привабливими через високий рівень заробітної плати та престиж. Крім того, юридична освіта надає доступ до державної служби та роботи в правоохоронних органах, що також є важливими аспектами для багатьох молодих людей, які прагнуть стабільної та успішної кар'єри.

Вища освіта в Україні стикається з низкою проблем, що потребують негайного вирішення для підвищення її ефективності та відповідності сучасним вимогам. Серед основних проблем, які потребують негайного вирішення, доцільно зазначити такі: недостатнє фінансування закладів вищої освіти призводить до обмежених ресурсів для наукових досліджень та освітнього процесу; необхідність підвищення якості викладання та навчальних програм для відповідності сучасним вимогам ринку праці; більшість навчальних закладів потребують модернізації своїх приміщень та обладнання; потреба у розширенні міжнародних зв'язків та програм обміну для здобувачів та науково-педагогічних працівників. Зазначені проблеми потребують системного підходу та злагодженої співпраці між урядом, освітніми установами та суспільством для їх ефективного вирішення. Як справедливо підкреслює доктор юридичних наук О. А. Білічак, «...З огляду на одночасне реформування системи судових та правоохоронних органів чи не найгострішою із них є проблема реформування правничої освіти, що вимагає законодавчого забезпечення» [1, с. 59]. Додатковою проблемою, що потребує

негайного розв'язання, є «невідповідність змісту юридичної освіти і якості підготовки в правничих школах сучасним вимогам» [6].

В Інституті правотворчості та науково-правових експертиз НАН України 19 березня 2024 року відбулося засідання робочої групи з питань реформування юридичної освіти при Комітеті ВР з питань правової політики. За підсумками першого засідання робочої групи було ухвалено рішення розробити до 31 червня 2024 року у Верховній Раді України «Концепцію правового регулювання вищої юридичної освіти», яка визначить рамки подальшої нормотворчої діяльності у цій сфері [3].

Європейська комісія оприлюднила Звіт щодо України за 2023 рік, у якому, окреслила рекомендації щодо юридичної освіти [3]: «потрібні подальші зусилля щодо реформ, зокрема для створення чіткого інституційного розмежування юридичної освіти та підготовки правоохоронних органів, посилення стандартів прийому та ліцензування юридичних шкіл, забезпечення прозорого та справедливого (заснованого на заслугах) розподілу державних коштів для підготовки майбутніх юристів, модернізації навчальних програм з акцентом на етику, практичну підготовку, право ЄС та міжнародні обміни, впровадження єдиного державного кваліфікаційного іспиту та боротьбу з корупцією та плагіатом» [4].

Таким чином, з урахуванням попередніх напрацювань, робочою групою було анонсовано основні аспекти унормування вищої юридичної освіти: «...кваліфікаційні вимоги; стандарти освіти та практична підготовка; Єдиний державний кваліфікаційний іспит (ЄДКІ); ліцензування освітньої діяльності; акредитація освітніх програм; розмежування юридичної освіти та підготовки правоохоронців» [3].

Разом із тим, слід зауважити, що вперше проєкт Концепції вдосконалення правничої освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії був розроблений ще у 2011 році за сприяння Координатора проєктів ОБСЄ в Україні та Проєкту USAID «Справедливе правосуддя», та схвалений робочою групою за участю представників кращих правничих шкіл України [7, с. 2].

Міністерство освіти і науки України та Міністерство юстиції України оприлюднили Концепцію на своїх офіційних сайтах

та запропонували усім зацікавленим особам надати свої пропозиції до неї та долучитись до обговорення. Протягом осені 2016 року відбулись регіональні презентації та обговорення Концепції (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого – 24.10.2016; юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича – 11.11.2016; юридичний факультет Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара – 21.11.2016) за спільної фінансової підтримки Програми USAID з реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» та Координатора проектів ОБСЄ в Україні [7, с. 2].

Метою юридичної освіти є «...формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту теоретичних засад (доктрин), принципів і основних юридичних інститутів, застосування права, а також меж юридичного регулювання суспільних відносин. Здобувачі юридичної освіти повинні бути готові до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, будучи відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності, співпереживання та дотримання високих етичних стандартів», запропоновано у проєкті Концепції [6]. Зазначені компетентності знайшли своє відображення, наприклад, у Стандарті вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право» (затверджено і введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 р. № 644) [5].

На підставі наведеного, вважаємо за можливе запропонувати механізми вирішення зазначених проблем, що вимагатиме комплексного підходу та включатиме такі складові.

По-перше, необхідність актуалізації навчальних програм шляхом перегляду змісту юридичної освіти та його оновлення відповідно до сучасних вимог ринку праці. Така актуалізація передбачає включення нових освітніх компонентів, які відображають поточні тенденції у праві (наприклад, цифрове право, право інтелектуальної власності, міжнародне право, екологічне та природоресурсне право). Що, відповідно, означає впровадження міжнародних стандартів в юридичну освіту, а також налагодження співпраці з зарубіжними правничими школами та участь у міжнародних програмах обміну студентами.

По-друге, важливо збільшити кількість годин, відведених на практичну підготовку студентів. Це можуть бути стажування, практика у юридичних фірмах, участь у юридичних клінічних програмах та симуляційних судах. До речі, чинним Стандартом вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 081 «Право» передбачено збільшення обсягу практичної складової до 15 кредитів ЄКТС [5, с. 5] (попереднім Стандартом передбачалося 10 кредитів ЄКТС). Крім того, відповідно до Стандарту, «...обов'язковим є проходження практики в обсязі не менше 5 кредитів ЄКТС або в судах, або в системі прокуратури, або адвокатури» [5, с. 5].

По-третє, впровадження сучасних інтерактивних методів навчання, таких як кейс-методи, групові проекти, обговорення та дебати, сприятиме розвитку критичного мислення та аналітичних навичок у здобувачів вищої освіти. Додатково, участь практикуючих юристів у навчальному процесі, проведення майстер-класів, гостьових лекцій та семінарів допоможе здобувачам краще зрозуміти реалії професійної правничої діяльності.

Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню якості підготовки правників та забезпечить відповідність їх кваліфікації сучасним вимогам ринку праці та викликам сьогодення. Таким чином, юридична освіта повинна враховувати виклики сучасного демократичного суспільства, такі як права людини, захист навколишнього середовища, боротьба з корупцією та забезпечення верховенства права.

Список використаної літератури

1. Білічак О. А. Реформа юридичної освіти в Україні: проблеми і виклики. «Освітня аналітика України», 2019, № 3 (7). URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/5_Bilichak_37-2019_57_68.pdf (дата звернення: 11.11.2024 р.).
2. Проект Закону України про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613 (дата звернення: 11.11.2024 р.).
3. Реформування юридичної освіти: готується концепція змін. Unba.org.ua. URL: <https://unba.org.ua/news/8938-reformuvannya-yuridichnoi-osviti-gotuet-sya-koncepciya-zmin.html> (дата звернення: 11.11.2024 р.).
4. Brussels, 8.11.2023 SWD(2023) 699 final COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2023 Report Accompanying the document

- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2023 Communication on EU Enlargement policy. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (дата звернення: 11.11.2024 р.).
5. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право» (затверджено і введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 р. № 644). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi-zminamy-644-20.03.2023.pdf> (дата звернення: 11.11.2024 р.).
 6. Проект концепції розвитку юридичної освіти. Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75465.html (дата звернення: 11.11.2024 р.).
 7. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613 (дата звернення: 11.11.2024 р.).